

РЕЗИМЕ

Преглед на
состојбите со правата
на луѓето што
употребуваат дроги

1. Прекршување на човековите права на луѓето што употребуваат дроги

Во 2018 година беа документирани **46 случаи на прекршување на правата на луѓето што употребуваат дроги (ЛУД)**. Најголем број случаи се документирани во Скопје (16), Струмица (15) и Охрид (9). По неколку случаи се документирани и во други градови, како Битола, Куманово, Гостивар и Дојран.

Според карактеристиките на жртвите, **најбројни се случаите кон мажи кои употребуваат дроги (30), наспроти 8 случаи во кои жртви се жени.**

Табела: Документирани случаи на прекршување на правата на ЛУД според видот на повредата

Вид на повреда на правата		Карактеристики на жртва/и што употребуваат дроги (ЛУД)			Вкупно ЛУД
		Маж	Жена	Група	
1.1.	Одбивање на здравствена услуга	4	5	2	11
1.2.	Вознемирување при добивање здравствена услуга	2			2
1.3.	Други повреди на здравствени права и дискриминација во здравство	2	1	2	5
1.	Вкупно прекршување на здравствени права	8	6	4	18
2.	Дискриминација во угостителски објекти		1	1	2
3.1.	Дискриминација во пристап до социјални услуги	2			2
3.2.	Непрофесионално постапување на социјален работник	1			1
3.	Вкупно повреда на права од социјална заштита	3			3
4.	Отпуштање од затвор без лични документи	8			8
5.1.	Противзаконски претрес	2	1	1	4
5.2.	Физичко насилство од полиција	3			3
5.3.	Непрофесионално постапување и повреда на други права од полициска постапка	1		1	2
5.	Вкупно повреди на права од полиција	6	1	2	9
6.	Прогон на луѓе кои рекреативно употребуваат коноп	2		1	3
7.	Дискриминација во работни односи	3			3
	Вкупно	30	8	8	46

Документирани се **18 случаи на повреда на здравствените права на луѓето што употребуваат дроги**. Во 8 случаи жртви се мажи, во 6 жени, а во 4 група на луѓе.

Во **11 случаи е документирано одбивање на здравствена услуга**. Во три случаи се работи за матични лекари кои не сакале да ги примат луѓето што употребуваат дроги. Документирани се и три случаи на одбивање на здравствена услуга на Хируршкото одделение во Струмица, каде што луѓето отишле за да направат преврска, но болничарот им кажал дека по 15 часот стерилната опрема ја чувале за итни случаи и им дал газа и јод за да се преврзат сами дома.

Два случаја се однесуваат на дискриминација кон ЛУД во аптека.

Во еден случај во Струмица во аптека не сакале да им дадат опрема за инјектирање и прво им кажале дека немаат. Откако лицата ѝ кажале на аптекарката дека утрото купиле, аптекарката им одговорила дека на „наркомани“ не им продава опрема. Со ваквата практика, аптеките само придонесуваат за штетна употреба на дрога со нестерилна опрема, што доведува до пренос на хепатит, ХИВ и други крвно преносливи инфекции.

Документирани се 4 случаи на повреда на права во центрите за лекување на зависност. Во три случаи пациентите се жалат на нехуман и деградирани третман од страна на вработените во овие здравствени установи. Пациентите од Охрид се пожалија и дека терапијата се зема „на нога“ и не се почитува упатството за набљудување на пациентот 15 минути по нејзиното примање.

Во еден случај пациентот ја повратил терапијата веднаш откако ја зел на шалтерот. Пациентот паднал на колена, му се слошило, а медицинскиот персонал ништо не презел, туку пациентите што чекале му помогнале да стане. Потоа не сакале да му дадат друга доза од метадонот, под изговор дека ќе им фали доза.

Документирани се **9 случаи на повреда на правата од страна на полицијата**. Во **три случаи е документиран противзаконски претрес**, извршен на јавно место, на улица, без наредба за претрес и без никакво образложение. Во **три случаи е документирано физичко насилство** кон мажи кои се лекуваат од зависност. Сите три случаи се документирани во Охрид.

Во еден случај неуниформирани полициски службеници во 2 часот по полноќ застанале пред домот на маж кој се лекува со метадон. Лицето излегло бидејќи кучето лаело, се приближило до колата и ги замолило да се оддалечат од дворот, за кучето да не ги разбуди соседите. Набрзо почнале да го исмеваат бидејќи не познал дека се полициски службеници и го навредувале затоа што употребува дроги. Мажот се обидел да објасни дека спиел и само излегол да види зошто лае кучето, кога едниот полициски службеник го удрил до дрвена прачка, а другите го удирале со боксови по стомакот и бубрезите. Насилството престанало откако излегол таткото на жртвата. Полициските службеници продолжиле да се закануваат со зборовите „наркоманишта, ќе ве шетаме како кучиња со ланец“, и се смееле меѓусебно.

Во еден документиран случај се работи за непочитување на одредбите за претрес на дом, прекумерена употреба на сила и вербално насилство од страна на полициски службеници.

Откако полициските службеници влегле во станот, веднаш го бутнале лицето на подот и му ги врзале рацете со лисици, пред неговата малолетна ќерка. Полициските службеници имале наредба за претрес, но кога лицето побарало сведоци на претресот, полицајците почнале да го имаваат, да го навредуваат и да му се закануваат. На крајот од претресот му пронашле употребена опрема за инјектирање и му ја одзеле.

Во 2018 година се документирани **8 случаи на отпуштање на луѓе што употребуваат дроги од затвор без лични документи од страна на КПУ „Идризово“**. Сите жртви се мажи кои се лекуваат од опијатна зависност и кои, додека ја издржувале казната затвор, се лекувале со метадон.

За **пет од овие случаи ХОПС се обрати до Управата за извршување на санкции**. Во одговорот на Управата се наведува дека таа не утврдила повреди, туку се повикува на член 196, според кој при отпуштање на лицето му се предаваат личната карта и отпусниот лист. За неиздавањето на медицинската потврда за здравствената состојба, пак, во три од случаите се утврдува дека лицата биле отпуштени за време на викенд, а бидејќи установата нема дежурна здравствена служба, не била подготвена потврдата. За случајот кој е отпуштен во работен ден, Управата едноставо ќе каже дека, „доколку таква не му е издадена на денот на отпуштање може да му се издаде и по отпуштањето од установата во денови кога здравствената служба работи“¹.

---

¹ Одговор на Управата за извршување на санкциите бр. УПП 9 од 26.3.2018.

Од одговорот може да заклучиме дека **Управата целосно го игнорира членот 193 во кој се предвидени обврските за подготовка на лицата за живот на слобода**, така што најверојатно казнено-поправните установи воопшто не ја препознаваат обврската за да посредуваат за добивање на лични документи за лицата кои се отпуштаат или пак да им овозможат да излегуваат од установите за да ги извадат навремено документите.

Во 2018 година се документирани **три случаи на повреда на правата од социјална заштита на луѓе што употребуваат дроги**. Во два случаја се работи за директна дискриминација од страна на установата за згрижување на бездомни лица во Чичино Село, која не сакала да згрижи бездомни луѓе само затоа што употребуваат дроги.

Документирани се **три случаи на повреда на правата на ЛУД од работни односи**. Во два случаја се работи за иста жртва, маж кој се лекува од зависност и кој постојано трпи мобинг од страна на претпоставените. Жртвата се соочува со постојано исмевање, а секогаш кога ќе побара нешто или ќе искаже мислење, претпоставениот не го зема предвид и го навредува поради употребата на дроги.

Документирани се и **два случаја на дискриминација во пристапот до добра и услуги од страна на ист угостителски објект** во Струмица.

Со спроведување рации во ноќни клубови се криминализира рекреативната употреба на дроги

Документирани **се 3 случаи во кои луѓе што рекреативно употребуваат коноп се соочиле со полицијата додека го употребувале на јавен простор**. Два од случаите се регистрирани во Скопје, околу ноќни клубови, а еден во Дојран, за време на Д фестивал. Во првата половина од годината полицијата спроведуваше засилени рации во ноќните клубови, додека на летни музички фестивали имаше засилено полициско присуство.

Самото спроведување на рации е проследено со застрашувачко и спектакуларно полициско присуство на вооружени полициски службеници², што насилно влегуваат во клубот, музиката се гасне, се претресуваат и се легитимираат гостите. Со ваквото полициско постапување се застрашуваат

² По спроведувањето на рацијата на 1.7.2018 година, МВР беше критикувано од јавноста за прекумерна употреба на сила. (Полицијата со автоматски пушки упадна во скопски дискотеки, приведен сопственикот на „Сектор 909“, „Сакам да кажам“, 1.7.2018.). На тоа МВР изјави дека биле ангажирани полициски службеници во соодветен број, кои постапувале согласно процедурите и законските одредби.

младите луѓе, се третираат како криминалци и многу често се прекршуваат нивните права од полициска постапка. Употребата на сила и трошењето на буџетски средства при спроведување на рациите е несразмерно со резултатот што тие го постигнуваат – откривање на мали количини психоактивни супстанции за лична употреба³.

Третман за лекување на деца што употребуваат дроги

Во 2018 година ХОПС продолжи да контактира со деца кои употребуваат дроги и да ги мотивира нив и нивните семејства за лекување. **Но децата и семејствата тешко се мотивираат за лекување, а од друга страна, дури и да се мотивираат, ќе се соочат со административни бариери поради немањето програма за лекување на малолетници кои употребуваат дроги⁴.**

На седница на Владата на Република Македонија се донесе одлука за формирање работна група за изработка на програма за сеопфатна грижа и лекување на малолетни корисници на психоактивни супстанции за младински политики⁵. До крајот на годината се направи нацрт-програма која на сеопфатен начин го третира проблемот, предлага отворање центри за превенција и третман на деца кои употребуваат психоактивно супстанции, мерки за рана детекција и специјализирани и флексибилни сервиси согласно потребите и состојбите на децата кои употребуваат дроги.

³ Како резултат од спроведената рација од 1.7.2018 година, откриено е едно пакување непозната прашеста материја. Рација на МВР во 7 угостителски објекти, утврдени нерегуларности, „Нова Македонија“, 1.7.2018.

⁴ Непостоее програма за лекување деца што употребуваат дроги – повреда на правото на лекување и правото на живот, Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници, Годишен извештај 2017, Коалиција Маргини, стр. 64.

⁵ Записник од Педесет и деветтата (тематска) седница на Владата на Република Македонија, одржана на 20.3.2018 година. Седницата беше посветена на младински политики.

Декриминализација на конопот

Со измените на Законот за контрола на опојни дроги и психотропни супстанции со цел легализација на конопот за медицинска употреба, се овозможи медицинска употреба на коноп, но во многу рестриктивна форма, со што Законот не ја постигна целта⁶ туку повеќето пациенти продолжија да купуваат на црниот пазар или сами да подготвуваат масло од коноп. На ваков начин пациентите се изложуваат на криминализација. Луѓето кои сами го подготвуваат и го продаваат маслото на пациенти кривично се гонат за производство и пуштање во промет, додека истото дејство е дозволено за луѓе кои имаат доволно финансии за да инвестираат во оваа дејност и да ја завршат административната постапка за добивање дозволи.

Во 2018 година на активистка за декриминализација на конопот кај која било пронајдено масло од коноп и коноп, ѝ беше изречена мерка, а потоа условна осуда. Група активисти протестираа пред Основното јавно обвинителство и побараа укинување на мерката притвор, прекин на прогонот на луѓето што употребуваат дроги, особено коноп, и декриминализација на конопот.

Барања за дислокација на Центарот за лекување на зависности во Кисела Вода

Во 2018 година локалното население протестираше за ова прашање и побараше итно дислоцирање на Центарот за зависности што се наоѓа во Кисела Вода. Градоначалникот на општината ги поддржа барањата и вети дека Центарот ќе биде дислоциран. Министерството за здравство исто така вети дека ќе се ангажира за решавање на проблемот и предложи дислокација надвор од градот, со изградба на соодветен модерен центар со унапреден третман. Но сè уште не е пронајдено решение, а во исто време градоначалникот најави зголемување на полициското присуство и зголемување на персоналот во Центарот како привремено решение.

Но проблемот не може да се реши со едноставна дислокација на центарот. Проблемот поттекнува од самите услови за третман на зависност од опијати: проблеми со квалитетот на третманот кој се сведува на просто админист-

⁶ Конопот за медицинска употреба во Македонија – Здравје или бизнис? Документ за јавни политики, Ивица Цековски, Наташа Бошкова, Фондација за демократија на Вестминстер, 2016.

рирање на метадон (ограничени можности за бупренорфин⁷) со отсуство на компонентата за ресоцијализација и психо-социјална поддршка⁸; мал број на центри за лекување⁹; недоволна опфатеност на пациентите кои имаат потреба од лекување¹⁰. Наместо прашањето да се користи во предизборни кампањи и да се бара и ветува дислокација од страна на Општината и Министерството за здравство, клучните институции треба да зборуваат за подобрување на третманот на зависност од психоактивни супстанции.

---

7 Третман со бупренорфин е достапен само на Клиниката за токсикологија и ургента медицина во Скопје. Во 2016 година со бупренорфин се лекувале 243 пациенти. Извештај за проценка на минимум стандарди за квалитет на програмите за третман на зависност од дрога во Република Македонија, Лилјана Игњатова, Министерство за здравство, 2017.

8 Немањето социјална поддршка за оваа категорија на пациенти придонесува за злоупотреба на терапијата со цел да се обезбеди домување, храна, превоз и други основни потреби. Ибид., стр. 30.

9 Центри за лекување има само во Скопје и во девет други градови. Пациентите од градовите каде што нема центри мораат да патуваат за да земат терапија, понекогаш и секојдневно.

10 Покриеноста на проблематични зависници од дрога во програмите за лекување на злоупотреба и зависност од дроги изнесува околу 18,5 %. Ибид.

Препораки

Со цел унапредување на правата на луѓето што употребуваат дроги, ги издвојуваме следните приоритетни барања:

- Министерството за здравство, во соработка со Министерството за труд и социјална политика, да го унапреди пристапот и квалитетот на третманот за лекување на луѓе што употребуваат дроги.
- Во најскор можен рок да се усвои програма за лекување на деца што употребуваат дроги.
- Да се зајакнат механизмите за заштита од дискриминација, особено во пристапот до здравствени и социјални услуги кон ЛУД.
- МТСП да донесе програми за помагање при вработувањето на луѓето што употребуваат дроги или се лекуваат од зависност. Најголем дел од овие луѓе се невработени¹¹ и не можат да дојдат до вработување поради дискриминација кон нив на пазарот на труд.
- МВР да прекине со спроведување рации во ноќните клубови и да престане со прогон на луѓе кои рекреативно употребуваат дроги.
- Декриминализација на личната употреба на дроги со цел превенирање на маргинализацијата, криминализацијата и прекршувањето на човековите права на луѓето што употребуваат дроги и заштеда на буџетски средства кои се трошат за прогон на овие луѓе, без да се постигнат некакви позитивни резултати.
- МВР под итно да преземе мерки за надзор над работата на полициските службеници и соодветно казнување на полициските службеници кои ги прекршуваат правата на ЛУД и применуваат физичко насилство.
- Казнено-поправните установи да престанат да ги отпуштаат лицата од издржување казна затвор без лични документи и без здравствено осигурување, особено лицата што се лекуваат од зависност од опијати.

---

¹¹ Вкупно 93 % од испитаниците (луѓе што инјектираат дроги) пријавиле најмалку еден правен проблем поврзан со вработувањето. Само 15 % од испитаниците биле вработени, од кои само 3 % со договор за вработување. Правни потреби и пристап до правда за луѓето кои инјектираат дроги и за сексуалните работници во Македонија, Ивица Цековски, Вања Димитриевски. ХОПС – Опции за здрав живот Скопје, 2018.